

Fekete ház, Szeged
2019. december 9-11.

PROGRAM

2019. december 9. (hétfő)

9.00 A konferenciát megnyitja: Fogas Ottó, múzeumigazgató

RÉGÉSZET

Levezető elnök: Szilágyi Kata

9.10 – 9.30 Szilágyi Kata: Helyi preferenciák és globális hálózatok szövedékében: az érték fogalma a pattintható könyversanyag felhasználás szempontjából.

9.30 – 9.50 Löffler Zsuzsanna – Borsódi Martin: Vizsgálódások három makói szarmata sír kapcsán

9.50 – 10.10 Sztankovánszki Tibor: A maroslelei iskola szarmata emlékei

10.10 – 10.30 Walter Dorottya: Szarmata halotti faszerkezetek lenyomatai Csanádpalota–Országhatár M43 56. lelőhelyen

10.30 – 10.50 Varga Sándor: Új értelmezési lehetőség a Marosszög honfoglaló és kora Árpád-kori temetőinek használatával kapcsolatban

10.50 – 11.10 Bódy Tamás: A "kettőshenger" tornyok és a szegedi vár. Francia párhuzamok

Hozzászólások, vita

Kávészünet

IRODALOMTÖRTÉNET

11.40 – 12.00 Bíró-Balogh Tamás: Egy elfeledett szegedi költőnő: Gönczi Klára

12.00 – 12.20 Lencsés Gyula: A „növelő közösség” válsága. A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma 1938-ban

12.20 – 12.40 Kovács-Krassói Anikó: "... énmiattam egy gyerek se fog ríva fakadni az iskolában." Móra Ferenc a közoktatásban – szempontok és kontextusok

NUMIZMATIKA

12.40 – 13.00 Ujszászi Róbert: Egy publikálatlan Anjou kori denár és ami mögötte van

Hozzászólások, vita

Szünet

KÖZÖNSÉGGKAPCSOLATOK, MÚZEUMANDRAGÓIA

Levezető elnök: Szilágyi Kata

14.00 – 14.20 Bereczki Zsolt – Szilágyi Kata: „Beszélő holtak – történeti helyszínelők”: egy kiállítás elő- és utóélete

14.20 – 14.40 Szabó Dénes Kristóf: Ókori és lengyel szarmaták – Egy kiállítási koncepció születése

14.40 – 15.00 Ádász Mariann – Löffler Zsuzsanna – Wilhelm Adél: „Bűntény a Fekete házban – Az elveszett gyűrű rejtélye.” Egy múzeumi detektívjáték az ötlettől a megvalósulásig

15.00 – 15.20 Hegedűs Anita: A felsőoktatási intézmények és a múzeumok kapcsolódási lehetőségei

Hozzászólások, vita

2019. december 10. (kedd)

NÉPRAJZ

Levezető elnök: Fodor Ferenc

- 09.00 – 09.20 Bárkányi Ildikó: Ünnepi szentmisék a Langó-kápolnában
09.20 – 09.40 Gál László: Fejezetek a csanádpalotai História Domusból
09.40 – 10.00 Szikszai Zsuzsanna: "Leszek, aki voltam.." - Avagy Asztalos P. Kálmán emlékezete Csanádpalotán
10.00 – 10.20 Vukov Anikó Veronika: Hagyományátadás és hagyományértelmezés az első szegedi papucshímző kurzuson
10.20 – 10.40 Terendi Viktória: Női szerepek változása a 20. században - archív fotók tükrében

Hozzászólások, vita

Kávészünet

- 11.20 – 11.40 Vincze Klára: Régi erkölcs – példás erkölcs. A Tari László Múzeum falvédő anyagának tanulságai
11.40 – 12.00 Mód László: A hullámtéri üdülőtelepek néprajzi vizsgálatának lehetőségei
12.00 – 12.20 Kertész Péter: Az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark órló szerkezetei és működőképessé tételük
12.20 – 12.40 Fodor Ferenc: A tanyák helyzete a Homokhátság délkeleti részén
12.40 – 13.00 Nagy Gábor: A csókai Banka juhászcsaládról

Hozzászólások, vita

Szünet

MŰVÉSZETTÖRTÉNET, MŰTÁRGYVÉDELEM

Levezető elnök: Fodor Ferenc

- 14.10 – 14.30 Nátyi Róbert: Vinkler László: Kerényi Károly portréja. Adalékok egy baráti és szellemi kapcsolat margójára.
14.30 – 14.50 Fazekas Gyöngyi: Szeged-Tápé, Szent Mihály templom – A középkori szentély restaurálása
14.50 – 15.10 Vidovics Teréz: Egy bronzpántos favödör restaurálásáról
15.10 – 15.30 Tiszai Rebeka: Restaurálás és digitalizáció

Hozzászólások, vita

2019. december 11. (szerda)

TÖRTÉNETTUDOMÁNY

Levezető elnök: Tóth István

- 9.00 – 9.20 Szolnoki Zoltán: Barátok vagy ellenségek? Hatalomtechnikai javaslatok Giovanni Sercambi egyik munkájában
- 9.20 – 9.40 Törőcsik István: Szeged véres farsangjától a Szegedi veszedelemig
- 9.40 – 10.00 Tóth István: A szegedi Boszorkány sziget történetéhez
- 10.00 – 10.20 Eperjesi-Kovács Lilla: Az alsóvárosi ferences atyák: Schneider Vencel és Vénn Jakab közösségépítő tevékenysége a Horthy-korszakban.
- 10.20 – 10.40 ifj. Tóth István: A reformországgyűlések hatása Pozsony város életére (1825-1844)
- 10.40 – 11.00 Deák Ádám: Csanád vármegye képvisellete az 1843/44. évi országgyűlésen

Hozzászólások, vita

Kávészünet

- 11.30 – 11.50 Krizsán Bálint: A magyar konzervatív mozgalom, 1849-1859
- 11.50 – 12.10 Bernátsky Ferenc: Fényképészek Hódmezővásárhelyen 1869-1918 között
- 12.10 – 12.30 Sólyom Péter: „Szeged szebb lesz, mint volt” – Adalékok a Vágó-féle árvízkép keletkezéstörténetéhez
- 12.30 – 12.50 Felletár Zsolt: 150 éves a szegedi Pick szalámigyár? Pick Márk élete és munkássága
- 12.50 – 13.10 Fodor Péter: A Csongrádi Izraelita Nőegylet története

Hozzászólások, vita

Szünet

TÖRTÉNETTUDOMÁNY

Levezető elnök: Tóth István

- 14.00 – 14.20 Nagy Gyöngyi: Két ügy - Egy családban. A Köves család meghurcolása 1945-ben
- 14.20 – 14.40 Kékegyi Dorottya – Kovács Sándor: Derekegyház gazdálkodása - az ún. „második gazdaság” megjelenése egy dél-alföldi település életében
- 14.40 – 15.00 Vincze Gábor: Csendőrök a szegedi "Kard és Kereszt Mozgalom"-ban
- 15.00 – 15.20 Forgó Géza: "Hegyet küldjél!"

- 15.20 – 15.40 Janzsó Károly: Az egyetem és a Csanádi püspökség együttműködése 1920 és 1930 között
- 15.40 – 16.00 Medgyesi Konstantin: Az "Arad" utáni "Mohács" – Felvételek Enyedi Zoltán fotóhagyatékából

Hozzászólások, vita

ZÁRSZÓ

Medgyesi Konstantin, tudományos és közönségkapcsolati igazgatóhelyettes

ABSZTRAKTGYŰJTEMÉNY

Ádász Mariann (múzeumi közművelődési szakember – Móra Ferenc Múzeum) – Löffler Zsuzsanna (régész-segédmuzeológus – Móra Ferenc Múzeum) – Wilhelm Adél (múzeumpedagógus – Móra Ferenc Múzeum): „Bűntény a Fekete házban – Az elveszett gyűrű rejtélye” - egy múzeumi detektívjáték az ötlettől a megvalósulásig

Egy manapság különösen népszerű, múzeumba hívogató játéktípus kifejlesztését céloztuk meg a Móra Ferenc Múzeum Fekete ház kiállítóhelyén nyílt “Szeletek a múltból” című helytörténeti kiállításra és Szeged belvárosának ikonikus helyszíneire építve. A múzeumi detektívjáték során a játszva tanulás módszertanán keresztül ismerhetik meg a játékosok Szeged múltját, melyet úgy alkottunk meg, hogy szinte bármilyen korosztály számára játszható legyen általános iskolás korcsoporttól kezdve. A rejtély és a feladatok kitalálása, a multi- és intergenerációs célközönség igényeinek, stb. való megfelelés kérdései a kezdetek óta összehangolt csapatmunkát igényelt, ezért a múzeum több osztályáról vontunk be kollégákat a játék megvalósításához.

Előadásunkban bemutatjuk a 2019. júniusában bevezetett múzeumi detektívjáték megalkotásának folyamatát, valamint az erre épülő múzeumpedagógiai foglalkozást és annak eddig szerzett tapasztalatait, pedagógiai hasznosságát.

Kulcsszavak: múzeumi detektívjáték, múzeumpedagógia, multi- és intergenerációs célcsoport

Bárkányi Ildikó (igazgatóhelyettes, néprajzos muzeológus, PhD – Móra Ferenc Múzeum): Ünnepi szentmisék a Langó-kápolnában

Apátfalva 3000 lakosú, a 18. század közepén újraterelített község a Maros folyó jobb partján. Határában a 20. század első felében kb. 400 tanyai gazdaság virágzott. Lakói hívő katolikusok. A Langó család által 1900-ban építtetett, neogótikus tanyai kápolna utak kereszteződésében áll, egykor a tanyai hívek számára tartott rendszeres istentiszteletek színhelye volt. Napjainkra megszűnt a tanyavilág, de a kápolna búcsúját (Havas Boldogasszony-nap, augusztus 5.) és két évközi ünnepet: a búzaszentelőt (április 25.) és a terményáldást (augusztus utolsó vasárnapja) ma is megtartják. Előadásomban az előkészületeket, az ünnepi szentmisék menetét mutatom be, elsősorban interjúrészeket és fényképfelvételek segítségével.

Kulcsszavak: kápolna, Apátfalva, Havas Boldogasszony napja, búzaszentelő, terményáldás

Bereczki Zsolt (egyetemi adjunktus, Szegedi Tudományegyetem, Embertani Tanszék) – Szilágyi Kata (régész, Móra Ferenc Múzeum): „Beszélő holtak – történeti helyszínelők”: egy kiállítás elő- és utóélete.

Egy olyan embertani-régészeti kiállítás áll előadásunk középpontjában, amely sokrétűen kapcsolódik Szegedhez, Csongrád megyéhez, a szegedi múzeumhoz, az SZTE Embertani és Régészeti Tanszékéhez, s nem csupán jelenünkben, hanem az elmúlt közel 120 év kutatástörténetében is releváns. A kiállításkonceptió kialakítása közel két évet vett igénybe, ennek során temérdek ötlet, megvalósíthatósági szempont, már elhunyt és még élő személyek „egyéni” történetei, újabb kutatási eredmények merültek fel. Ezek közül elsősorban azokat kellett kiválogatnunk, amelyek a múzeum szempontjai és a látogatói közönség érdeklődésének képzeletbeli metszetébe esnek. Előadásunkban a kiállítás „előélete” kapcsán azokat a kiválasztási kritériumokat (szakmai, társadalmi, pénzügyi, kivitelezhetőség, stb.) kívánjuk ismertetni, amelyek aktívan és passzívan is befolyásolták a forgatókönyvet. Elsősorban olyan tárlat megalkotása volt célunk, amely az összetett kutatási spektrumot egy olyan logikai láncra fűzi fel, amelyben a látogató választása teljeskörűen szabad. A megismerés és a befogadás mértéke így egyénenként különböző lehet, hiszen a téma erkölcsi, etikai érintettsége erősen befolyásolja az üzenet befogadásának intenzitását. A tárlat utóéletéhez olyan visszacsatolások is tartoznak (szakmai visszajelzések, konferencia program elemeként történt bemutatás, vendégkönyvi bejegyzések, stb.), amelyek a látogatottsági mutatók, múzeumpedagógiai foglalkozásokon túl nem fejezhetők ki számokban. Ilyenek például azok a kialakult, vagy éppen megszilárdult emberi és intézményi együttműködések, amelyek kétségkívül nem pénzügyi értelemben jelentenek profitot, annál sokkal hosszabb temporalitású szakmai párbeszédre alapuló kapcsolatok, amilyen a kiállításban bemutatott Bartucz Lajos és Móra Ferenc együttműködése is volt.

Kulcsszavak: embertani-régészeti kiállítás és forgatókönyve, multidiszciplináris kutatás, kurátori koncepció, együttműködési mechanizmus

Bernátsky Ferenc (helytörténész-muzeológus – Tornyai János Múzeum): Fényképészek Hódmezővásárhelyen 1869-1918 között

Hódmezővásárhelyen az első fényképész műtermet a Makóról átköltözött Plohn Illés — alig egy évtizeddel az első debreceni és szegedi műtermek megalapítása után — 1869 késő tavaszán nyitotta meg. A kezdetektől az első világháború végéig 25 fényképész tevékenykedett a városban. Közülük a Plohn család két tagja, Illés (1869-től az 1890-es évek közepéig) és József (az 1890-es évek közepétől 1944-ig), összesen 75 éven keresztül volt Vásárhely megbecsült fényképésze. Rajtuk kívül a fent jelzett korszakban Gévy Béla (1884–1888), Veress Gyula (1892–1911), Várady Gyula (1903–1907) és Till Viktor (1907–1919) dolgozott itt hosszabb ideig, míg a többiek néha csak hetekig-hónapokig maradtak, illetve annyit tudunk róluk, hogy a helyi Ipartestület állította ki számukra az iparengedélyt.

Kulcsszavak: Hódmezővásárhely, fényképészet, 1869-1918

Bíró-Balogh Tamás (irodalomtörténész – Szegedi Tudományegyetem, Juhász Gyula Pedagógusképző Kar): Egy elfeledett szegedi költőnő: Gönczi Klára

A szegedi születésű Gönczi Klára (1904?–1980) neve csak a legvájtabb fülű irodalom- és helytörténészeknek mond valamit, egy kézen meg lehet őket számolni. Gönczi Klárából ugyan soha nem lett "igazi" költő, verseskötete nem jelent meg, de publikált együtt József Attilával, jó kapcsolatban volt Juhász Gyulával, és élete két periódusában meglehetősen rendszerességgel publikált: az 1920-as évek közepe táján, illetve az '50-es '60-as évek fordulóján. Több nyelvből fordított is és számos cikke, riportja megjelent a Délmagyarországon. Végzettségét illetően egyébként kémikus volt, doktori disszertációja "Adatok a savamidek és aldehidek kondenzációs termékeinek ismeretéhez" címmel jelent meg 1928-ban. Az előadásból viszont az is kiderül, miért látogatta meg mindig őt is a Szegedre látogató Kodály Zoltán.

Kulcsszavak: szegedi irodalom, költészet, Juhász Gyula, dedikációk

Bódy Tamás (régésztechnikus – Móra Ferenc Múzeum): A "kettőshenger" tornyok és a szegedi vár. Francia párhuzamok.

Cs. Sebestyén Károly 1928-ban a szegedi vár délkeleti saroktornya (és részben a déli kapu) kapcsán, annak kettős szerkezetét elemezve, arra a megállapításra jutott, hogy francia mintára épülhetett a vár – ezt kiegészítette azzal, hogy számos francia példa akad ezen szerkezetre. Véleményének alátámasztására hivatkozott Viollet-le-Duc építéstörténeti szótárára, aminek szerény mennyiségű példái arra készítették, hogy alaposabban utána nézzünk a tárgynak.

Előadásunk Cs. Sebestyén nyomdokain indul el és megvizsgáljuk a francia kettőshenger tornyokat, illetve hozzávetőlegesen azt, hogy mennyire lehet körüket bővíteni. Az általunk talált párhuzamok csoportosítása kronológiai és tipológiai szempontok szerint is górcső alá kerül. Kiragadott példákkal illusztráljuk, milyen korszakolás és kategorizálás lehetséges ezen párhuzamok terén, illetve vizsgáljuk földrajzi eloszlásukat, esetlegesen felmerülő építési köreik lehetőségeit. Mindezek után összevetésre kerül, mennyire lehet reálisan közös nevezőre hozni a szegedi várral, Cs. Sebestyén Károly megfigyeléseit alá lehet-e támasztani velük, vagy épp kritikát szükséges megfogalmazni?

Kulcsszavak: szegedi vár, francia várak, kettőshenger tornyok, délkeleti saroktorony, párhuzamok, tipológia

Deák Ádám (PhD hallgató – Szegedi Tudományegyetem, Történettudományi Doktori Iskola): Csanád vármegye képvisellete az 1843/44. évi országgyűlésen

Előadásomban Csanád vármegye részvételét és szerepét vizsgálom az 1843/44. évi országgyűlésen. A vizsgálódásnak két főbb aspektusa lesz: a követutasítások és a követek felszólalásai a diétán. A követutasításokban foglalták össze a megyék azokat a legfontosabb ügyeket, amiket kötelezően támogatniuk kellett a követeknek. Ez a téma még kevésbé kutatott, így szeretnék rávilágítani arra, hogy a későbbiekben milyen fontos lenne ezeknek a forrásoknak a feltárása. A másik fontos kérdéskör a követek felszólalásai, amiket az országgyűlési naplókban rögzítettek. Ezekből meg lehet tudni, hogy pontosan betartották-e küldőik akaratát. Sorra veszem az országgyűlésen felmerült legfontosabb ügyeket és megvizsgálom azokat az utasítások és a követek felszólalásai alapján. Bánhidy Albert és Kállay Ödön képviselték Csanád vármegyét ezen a diétán, röviden az életútjaikba is betekintést nyújtok.

Kulcsszavak: reformkori országgyűlés, követek, követutasítások, követjelentések

Eperjesi-Kovács Lilla (muzeológus, gyűjteménykezelő – Móra Ferenc Múzeum): Az alsóvárosi ferences atyák: Schneider Vencel és Vénn Jakab közösségépítő tevékenysége a Horthy-korszakban.

Előadásomban szeretném bemutatni, hogy a két ferences atya milyen sokrétű szerepet töltött be a szegedi lakosság és az alsóvárosi templom életében. Példaadó munkájuk nagy hatást fejtett ki a helyi közösség életére. Hozzájuk köthető az oktatási intézmények korszerűsítése és támogatása, folyóirat szerkesztése, búcsújárás újra szervezése, renoválási munkálatok tervezése és irányítása. Lépéseket tettek a magyarságtudat megerősítése érdekében, valamint segítettek a nyomornegyedeket, csökkentették a társadalmi egyenlőtlenségeket, illetve közéleti szerepvállalásuk is jelentős volt. Tanulmányom célja, hogy e két kivételes személyiség tevékenységi körének elemzésével új összefüggésekkel illetve információkkal szolgálhassak.

Kulcsszavak: Szegedi alsóvárosi templom, Schneider Vencel, Vénn Jakab, Horthy-korszak

Fazekas Gyöngyi (főrestaurátor – Koszta József Múzeum): Szeged-Tápé, Szent Mihály templom – A középkori szentély restaurálása

Az egyházi iratok feljegyzése szerint a szeged-tápéi Szent Mihály templom már 1059 óta Szent Mihály tiszteletére van ajánlva. Némethy főesperes 1754-es jelentésében úgy írja, hogy a tápéi templom 700 éves. A jelenleg látható gótikus szentély két periódusban épülhetett. A kutatásból ismert, hogy a középkori szentélyben két, különböző korból származó falkép található. A helyreállítás során ezeket úgy kellett restaurálni, hogy harmonizáljanak egymással és a környezetükkel.

Kulcsszavak: eucharisztia, pünkösdi liturgia, sablon festés

Felletár Zsolt (ipartörténeti kutató – Csongrád Megyei Kormányhivatal): 150 éves a szegedi Pick- szalámigyár? – Pick Márk élete és munkássága

A szalámigyár történetéről átfogó munka, mely részben levéltári anyagokra hagyatkozott, utoljára 1970-ben jelent meg. Értékes információkat tartalmaz, ugyanakkor mélyen áthatja a kor politikai iránymutatása. A gyár működésének korai szakaszáról, az alapító Pick Márk életéről és munkásságáról mindössze egy szűk oldal mesél. Ezt a hiányt kívánja pótolni a szerző előadásában, ahol bemutatja a Margit utcában elsőként kialakított manufaktúra történetét, Pick Márk átmeneti csődbe jutásának okait és kilábalását. Pénzügyileg bár rendeződött, azonban elméje megzavarodott. A tragikus vég egyben új kezdetet jelentett a gyár történetében.

Kulcsszavak: Pick-szalámigyár, Szeged története, szegedi ipartörténet, szegedi zsidóság története

Fodor Ferenc (főmuzeológus – Móra Ferenc Múzeum): A tanyák helyzete a Homokhátság délkeleti részén.

Az elmúlt évtizedekben a tanyák helyzete alapvető változásokon ment keresztül. Ennek oka elsősorban a gazdasági helyzet változásában keresendő. Az Európai Unióhoz történő csatlakozás miatt a hagyományos kisgazdaságok tönkre mentek, az ottlakók vagy elköltöztek vagy csak minimális mezőgazdasági tevékenységgel foglalkoznak. Megindult a birtokkoncentráció, a mezőgazdasági pályázatoknak köszönhetően jól gépesített nagybirtokok jöttek létre. Ennek következtében számos új, modern tanya épült, együtt a megfelelő gazdasági épületekkel. Hűtőházak, gépszínek, terménytárolók jöttek létre. Megváltozott a táj ökoszisztémája, mindent a nagyobb termés hozam érdekében alakítottak át. A pályázati feltételeket kihasználva megindult a rossz minőségű homokterületek erdősítése, több hektáros szőlőtelepítések történtek, üvegházak, fóliasátrak épültek. A számtalan, elhagyott tanya üresen áll, esetleg raktárnak használják. Sajnos azok az idősek, akik még napjainkban is ragaszkodnak tanyájukhoz, szomorú körülmények között élnek. Egyedüli reményük a tanyagondnoki hálózat munkatársainak segítsége.

Kulcsszavak: Európai Unió, pályázat, tanya

Fodor Péter (muzeológus-helytörténész – Csongrádi Információs Központ Csemegi Károly Könyvtár és Tari László Múzeum): A Csongrádi Izraelita Nőegylet története

A Csongrádi Izraelita Nőegylet a csongrádi zsidó közösség létszámának növekvő időszakában, 1866-ban alakult meg. Ekkor valamivel ötszáz felett volt a közösségbe tartozók létszáma. Az alapszabályzatból részletesen megtudhatjuk az egyesület működésére vonatkozó legfontosabb szabályokat. Az egyesülettel kapcsolatos fontos dokumentumok megtalálhatóak a Szegedi Zsidó Hitközség könyvtárában, a csongrádi, valamint a szentesi levéltárban is. Az 1890 és 1944 között kiadott csongrádi újságokban pedig szép számmal találunk híradást az egyesület által rendezett eseményekről. A jótékony célú pénzgyűjtésre számos lehetőséget találtak, melynek következményeként sok esetben segítettek – sokszor néhány koronás összeggel – hittestvéreik mindennapi életét, sőt, akár a közeli hitközségeket is, vagy akár – adott esetben – több száz koronával országos jelentőségű eseményeket. Az egyesület történetének talán legfontosabb eseménye az 1923-as jótékonybátori báljuk ellen elkövetett bombamerénylet, melynek következményeként a közéletben betöltött szerepük csökkent. A második világháború népiirtása pedig mindörökké pontot tett az egyesület működésének végére.

Kulcsszavak: izraelita, jótékony nőegylet, bombamerénylet

Forgó Géza (történész – József Attila Város Könyvtár és Múzeum): "Hegyet küldjél!"

1970 májusában Makónál a Maros folyó áradása minden korábbi mértéket meghaladt. A nőket és a gyerekeket gyakorlatilag egy este, néhány óra leforgása alatt kitelepítették. A gátakon a város lakossága, a különféle üzemek, a néphadsereg, a vízügy és a szovjet hadsereg egységei emberfeletti erőfeszítéssel akadályozták meg a gátszakadást, megvédve a várost a pusztulástól.

Kulcsszavak: 1970, árvíz, Maros, buzgár, kitelepítés

Gál László (etnográfus – Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark): Fejezetek a csanádpalotai História Domusból

Az egykori Csanád megyei Palota, ma Csanádpalota történetéből pár hiteles eseményt villant fel az előadás a História Domus alapján, melyet 1821-től kezdve vezettek. Egy alföldi falu életéből mutatunk meg eseményeket a XIX.-XX. századból. Mikor és hogyan telepítették újra a falut? Hogyan alakult a település lélekszáma? Kálmány Lajos a település plébánosa volt, hogyan maradt fenn az emléke? Mivel foglalkoztak, hogyan éltek a hétköznapjaikat Palotán az emberek? Az egyház jelentősége és tevékenysége a faluban.

Kulcsszavak: Csanádpalota, História Domus, Helytörténet,

Hegedűs Anita (PR-referens – Móra Ferenc Múzeum, PhD hallgató – Debreceni Egyetem): A felsőoktatási intézmények és a múzeumok kapcsolódási lehetőségei

A Szegedi Tudományegyetemen évek óta zajlik a Múzeumba-járás című kurzus, mely során a hallgatók a múzeumi szféra működését ismerhetik meg. Az óra oktatói a szegedi Móra Ferenc Múzeum munkatársai, az órákat a szegedi múzeumban és kiállítóhelyein tartják. A kurzuson az elméleti háttér mellett interaktív tárlatvezetéseket tartanak, valamint a diákok betekinhetnek a múzeumi kulisszák mögé.

A kutatás ennek a kurzusnak a résztvevőit vizsgálta: két félévben készültek fókuszcsoporthoz interjúk a kurzus hallgatóival a szemeszter elején és végén. A vizsgálat során a múzeumokkal kapcsolatos korábbi tapasztalataikat, emlékeiket, múzeumképüket, motivációikat kutattuk. Kíváncsiak voltunk, változott-e a múzeumképük a kurzus hatására akár pozitív, akár negatív irányban, hogyan értékelték a félév során vizsgált tartalmakat, valamint mennyiben tekintették megfelelő egyetemi tanulási térnek a múzeumokat. Az előadásban ennek a kutatásnak az eredményeit mutatjuk be.

Kulcsszavak: múzeum, felsőoktatás, fókuszcsoport, andragógia

Janzsó Károly (tanár – Szegedi SzC Gábor Dénes Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája): Az egyetem és a Csanádi püspökség együttműködése 1920 és 1930 között – Erdélyi László Gyula és Glattfelder Gyula püspök kapcsolata alapján

A tanulmány az egyetem és a Csanádi püspökség együttműködésének néhány részletének vizsgálatát, elemzését tűzte ki célul 1920 és 1930 között. (Erdélyi László Gyula és Glattfelder Gyula püspök kapcsolata alapján azonban nem célja a teljes terület feldolgozása.) Az egyetem és a Csanádi püspökség együttműködése 1920 és 1930 között kimutatható, amelynek jellemző vonásai megfoghatóak Erdélyi László Gyula és Glattfelder Gyula püspök kapcsolata alapján. A kutatás vizsgálta Erdélyi László Gyula OSB pannonhalmi levelezését és az 1920 után írott, nyomtatásban megjelent munkáit, a Szeged-Csanádi Püspökség Levéltárának anyagát, a Szent Imre Kollégium História Domusát, a Szegeden megjelent sajtótermékeket, amelyek az egyetem, valamint a Glattfelder püspök ideköltözéséről tájékoztatnak, továbbá az 1930-as Szent Imre emlékévi és zarándoklatról szóló cikkeket és tudósításokat.

A kutatás eredményeképpen elmondható, hogy az egyetem és az 1923-ban Szegedre költöző Glattfelder püspök szorosán együttműködött a következő területeken: egyetemi hallgatók elhelyezése és az intézmény vezetése; katolikus sajtótermék kiadása és egyfajta kulturális reneszánsz megjelenése. (A kutatás a megvizsgált egyházi és világi ünnepek szervezése és lebonyolítása területén a korábbi szakirodalmához két alkalommal járul hozzá.)

Kulcsszavak: Erdélyi László Gyula, Glattfelder Gyula, Szent Imre Kollégium, Szent Imre emlékévi

Kékegyi Dorottya (kulturális antropológus) – Kovács Sándor (történész): Derekegyház gazdálkodása – Az ún. „második gazdaság” megjelenése egy dél-alföldi település életében

Jelen előadás – egy átfogó kutatás előtanulmányaként – a történeti előzmények ismertetése után vázolja a településen élő, alapvetően paraszti lakosság keresetkiegészítő lehetőségeit a II. világháború után kezdődő időszakban. A történeti tények helyi vonatkozásait ismertetve, derekegyházi adatközlőket megszólaltatva próbálja feltárni a szocialista gazdasági berendezkedésű Magyarország kínálta lehetőségeket vizsgált településünkön. Alapkérdés, vajon más kistelepülések mezőgazdasági foglalkozású lakosaihoz viszonyítva milyenek voltak a derekegyháziak második gazdaságból származó gyarapodási lehetőségei, hány helyi lakos megélhetéséhez, milyen mértékben járult hozzá az esetleges haszon. Ezen kívül vizsgálja a háztájítás mikrotársadalomra gyakorolt hatását is.

A derekegyházi mezőgazdasági jellegű második gazdaságnak két jellemző változata közül a fóliás paprikatermesztésnek lényegesen erősebb anyagi hatása volt a gazdálkodók életére, mint a hagyományos kapásnövény-művelésre épült állattartás-leadás. Ez utóbbi évi egyszeri bevételt jelentett, fontos viszont, hogy hozzájárult a családok jó minőségű húshoz jutásához is. A tartott állatok számát a háztáji földterület mérete és a család nagysága határozta be. A fóliás termelők általában vállalkozó szellemű, nyitottabb szemléletű egyének voltak, akik az adott gazdasági helyzetben elég bátrak voltak pénzt befektetni tevékenységükbe. Számukra lényegesen nagyobb anyagi haszon megszerzésére adódott így lehetőség, mindemellett azonban fontos közösségépítő szerepet is betöltöttek a település életében. Noha Derekegyházon nem volt több vagy jövedelmezőbb mellékes jövedelemszerzésre való lehetőség, a helyi közösség – minőségre törekvő termékelőállításra törekvése következtében – ismertségre és megbecsülésre, ennek következtében anyagi előnyökre is szert tett.

Kulcsszavak: második gazdaság, alternatív jövedelem, mezőgazdaság, termelőség, településtörténet

Kertész Péter (ügyvezető igazgató – Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark): Az ÓNTE őrlő szerkezetei és működőképessé tételük

A 19-20. századi falvak és városok mindennapi életének természetes részei voltak az emberi, állati, vízi vagy szélerővel meghajtott őrlő szerkezetek. Az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark szabadtéri néprajzi gyűjteménye a hagyományos őrlő szerkezetek három fő típusával ismerteti meg a látogatót. Az előadás vezérfonala az Emlékparkban kiállított szerkezetek története, miként funkcionáltak eredeti helyükön és hogyan lett belőlük kiállítási tárgy. Miért határozta el 2012-ben az Emlékpark vezetése, hogy a tanyai ezermesterek keze munkáját dicsérő őrlő-daráló szerkezetek ismét munkába álljanak? Sikerült-e megvalósítani az elképzeléseket, és hogyan vagyunk képesek az összegyűjtött tudást megőrizni, továbbadni és bemutatni a tanyai népesség 20. század végére már kiveszett kézműves gyakorlatát és önállósági készségét.

Kulcsszavak: malom, széldaráló, tanya, ezermester, tudásmegőrzés

Kovács-Krassói Anikó (muzeológus – Móra Ferenc Múzeum): "... énmiattam egy gyerek se fog ríva fakadni az iskolában." Móra Ferenc a közoktatásban – szempontok és kontextusok

A szegedi Kultúrpalotában 2020-ban megnyíló Móra-kiállítás alkotó folyamata során izgalmas kérdés, hogy a leendő múzeumlátogatók milyen Móra-ismerettel érkeznek a tárlatot megtekinteni? Milyen előzetes tudáshoz lehet kapcsolódni akár az előkészületek, akár a múzeumpedagógiai tervezés során?

A legutóbbi oktatást szabályozó dokumentum, a Nemzeti Alaptanterv 2012-es verziója szerint a közműveltségi tartalmak között szerepel Móra Ferenc neve. Az 1–4. évfolyam számára a klasszikus magyar szerzők gyermekverseinek, elbeszéléseinek szerzői között van felsorolva névadónk, az 5-8. osztályban az irodalmi kultúra, irodalmi művek értelmezéseként opcionálisan egy Móra-regényrészlet felhasználható. Ez a helyzet annyiban árnyalódik, hogy léteznek Móra Ferenc nevét viselő iskolák, ahol a felső tagozatos diákok feltételezhetően többet foglalkoz(hat)nak Móra-művekkel. A középiskolás korosztály kizárólag abban az esetben találkozhat Mórával, ha lakóhelye révén az érettségire való felkészülés során helytörténeti vonatkozásban előkerül a szegedi múzeum egykori igazgatójának szellemi öröksége. Előny vagy hátrány ez a kialakult helyzet? Mindezen felvetésekre igyekszik választ adni az előadás.

Kulcsszavak: Móra, közoktatás, múzeumpedagógia

Krizsán Bálint (PhD hallgató – Szegedi Tudományegyetem, Történettudományi Doktori Iskola): A magyar konzervatív mozgalom, 1849-1859

1848-ban egyértelművé vált, hogy a két évvel korábban párttá szerveződött magyar konzervatív csoportosulás programja vereséget szenvedett és politikailag légüres térbe került. Habár támogatásukról biztosították a magyar kormányt, befelé hűek maradtak elveikhez és terveket szőttek a forradalom előtti állapotok mielőbbi visszaállítására. A császári hatalom részéről a nemzetiségi mozgalmakkal való óvatos politika, illetve a magyar érdekek figyelembevételének szándéka közeledést eredményezett a konzervatívokhoz. Ennek jegyében az 1848 decemberében Magyarországra betörő császári sereg nyomán kinevezett ideiglenes királyi biztosok a magyar konzervatívok közül kerültek ki, sőt, részvételükkel sor került egy titkos magyar bizottság felállítására is 1849 februárjában. Az Ideiglenes Polgári Közigazgatás élére is egy jelentős konzervatív személyiség, Szógyény-Marich László került. A birodalmi vezetés tehát partnerként tekintett a magyar konzervatívokra, ám az olmützi oktrojált alkotmány kihirdetése után politikailag ismét súlytalanná váltak. A „lemondás nélküli hallgatás” időszakában egy részük élesen szembehelyezkedett a magyarországi alkotmányosság felszámolásával, míg egy másik csoportjuk vezető hivatali tisztségeket vállalt a neoabszolutizmus alatt. Az 1850-es évek végén ismét tárgyalásokat folytattak a kormányzattal, aminek következtében helyet ajánlottak számukra az átszervezett birodalmi tanácsban. A kettősség továbbra is fennmaradt, ugyanis míg egy részük elutasította, mások elfogadták a felkínált pozíciókat.

Előadásomban kronologikusan végig tekintek a magyar konzervatív mozgalom 1849 és 1859 közötti politikai szerepvállalásán, valamint ismertetem a vezető konzervatív személyiségek nevéhez köthető politikai röpiratok és memorandumok tartalmát.

Kulcsszavak: konzervativizmus, neoabszolutizmus, önkényuralom

**Lencsés Gyula (egyetemi adjunktus – Szegedi Tudományegyetem, Szociológia Tanszék):
A „növelő közösség” válsága. A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma 1938-ban**

Buday György, a Művészeti Kollégium vezetője 1937 végén Angliába távozott, a tagok többsége pedig addigra Budapestre költözött. Ez új életfeltételeket jelentett mindannyiuk számára, és nyilvánvaló volt, hogy a Kollégium működése nem tartható fenn a korábbi formában. Az is kérdésessé vált, érdemes-e egyáltalán a társaságnak szervezetként együtt maradnia. Buday levonta a konzekvenciát és 1938 júniusában kezdeményezte a Művészeti Kollégium formális felosztatását. Ez élénk visszhangot váltott ki a kollégium tagjai körében. A disputa végeredménye az lett, hogy Buday visszavonta kezdeményezését. Előadásomban Buday György angliai levelezése alapján mutatom be a tagok reakcióit és álláspontját a Kollégium felosztatásával kapcsolatban. Ezek a nagyrészt publikálatlan levelek rendkívül informatívak az érintettek aktuális élethelyzetével kapcsolatban, és segítségükkel betekintést nyerhetünk a tagok egymás közötti kapcsolatrendszerének alakulásába a válságos 1938-as évben.

Kulcsszavak: Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma, Buday György, 1938

Löffler Zsuzsanna (régész – Móra Ferenc Múzeum) – Borsódi Martin (régésztechnikus – Móra Ferenc Múzeum): Vizsgálódások három makói szarmata sír kapcsán

2015-ben Makó-Vöröskereszt II. lelőhelyen régészeti feltárássra került sor, ahol az őskori, késő bronzkori, valamint késő szarmata telepjelenségek mellett egy háromsíros szarmata temetőrészlet is előkerült, amely az előadás témáját adja. A temetkezések közül az egyik elhunyt mellett nem volt melléklet, ám a másik kettő több említésre méltó tárgyat is tartalmazott. A 27. számú sírban (maturus férfi) egy magas, hengeres testű, ívelt falú, szálrátéttel díszített üvegpohár feküdt, amely ezidáig kevéssé volt ismert a Barbaricumban, ám a közelmúltban a megyéből több hasonló darab is napvilágot látott. A másik tárgytypus a fibulák, amelyek közül a 27. sír aláhajlított lábú ezüstfibulájának egyedül keleti analógiái vannak, illetve a 38. sírban (adultus nő) talált erősprofilú bronzfibula, amely akár egy korai jazyg sírra is utalhat. A három sír minden bizonnyal két sírcsoporthoz tartozhatott az egymástól való nagy térbeli és időbeli (2. század vége – 3. század eleje, illetve 3. század vége – 4. század eleje) elhelyezkedés alapján.

Kulcsszavak: szarmata, üvegpohár, ezüstfibula

Medgyesi Konstantin (történész-muzeológus – Móra Ferenc Múzeum): Az "Arad" utáni "Mohács" – Felvételek Enyedi Zoltán fotóhagyatékából

1988. augusztus 28-án Grósz Károly miniszterelnök-pártfőtitkár Aradon tárgyalta Nicolae Ceaușescu román államfővel. A megbeszélés eredménye közismert: „Arad” a diplomáciában a sikertelenség szinonimájává vált.

A magyar közvélemény akkor szembesült a fiaskóval, amikor Grósz a tárgyalás estéjén Szegeden interjút adott a Magyar Televíziónak.

A szegedi múzeum gyűjteményébe 2011-ben került be Enyedi Zoltán fotós hagyatéka, amelyben megtalálhatóak publikálatlan felvételek Grósz Károly Szegedre érkezéséről. Az előadásban Enyedi Zoltán fotóinak a segítségével a hírhedt szegedi interjút és annak következményeit vizsgáljuk, elemezzük.

Kulcsszavak: Enyedi Zoltán, fotógyűjtemény, aradi tárgyalás, Grósz Károly, szegedi interjú

Mód László (egyetemi adjunktus – Szegedi Tudományegyetem, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék): A hullámtéri üdülőtelepek néprajzi vizsgálatának lehetőségei

A magyarországi folyók mentén az 1960-as, 1970-es évektől üdülőtelepek jöttek létre, amelyek a szabadidő eltöltésének sajátos formáit kínálták. A hullámtereken emelt építmények második otthonokká, rendszeres nyári tartózkodási helyé váltak tulajdonosaik számára. Az előadás a szegedi "Sárga" üdülőtelep kialakulásának, változásának folyamatát igyekszik nyomon követni írott és vizuális források, valamint egyes üdülőtulajdonosokkal készített interjúk segítségével.

Kulcsszavak: szabadidő, második otthonok, Tisza

Nagy Gábor (néprajzkutató muzeológus, doktorandusz – József Attila Múzeum; Szegedi Tudományegyetem, Történelemtudományi Doktori Iskola; Magyar Művészeti Akadémia): A csókai Banka juhászcsaládról

Előadásom a cigája juh fajta tenyésztésének történetében fontos szerepet játszó Banka juhászcsalád három nemzedékéről szól. 2019 tavaszán kezdtem meg délvidéki terepmunkámat a TEMPUS Közalapítvány, a József Attila Múzeum és a Magyar Művészeti Akadémia támogatásával, ahol a délvidéki juhászcsaládok történetével, gazdálkodási formáival és népművészetével kapcsolatos gyűjtési céllal kerestem fel a Tisza-mentén élő családok jelenlegi képviselőit.

A többgenerációs Banka juhászcsalád első ismert képviselője Banka István (1836-1913) volt, aki Tömörkényről került a csókai Léderer György uradalmába számadó juhásznak a 19-20. század fordulóján. Ebben az időszakban terjedt el a cigája fajta a torontáli és csanádi területeken és szorította háttérbe a gyimesi rackát a tenyésztésben. A család őriz egy gazdálkodástörténetileg kiemelkedő jelentőségű, 1912-ben készült eredeti pozitív fotót, ahol ennek az állattenyésztésbeli folyamat-változásnak a kezdetéről kapunk információt. A második nemzedék képviselője Banka Lajos (1879-1952) volt, akinek fiai is folytatták a juhász foglalkozást és életmódot: Banka Mihály (1912-1993) és Banka János (1919-1994). A család képviselői a csókai cigája tenyésztőinek kiemelt személyiségei. Banka János és Banka Mihály az 1950-es években folyamatos résztvevői az Újvidéki Mezőgazdasági Vásárnak, ahol kiemelt díjazásban részesültek a tenyészállataikkal, ahová lábon hajtják állataikat minden évben. Banka Mihálynál és Banka Jánosnál több néprajzi és népzenei gyűjtő megfordult: Burány Béla, Tripolszky Géza és Bodor Anikó. Burány Béla több évtizedig szerepeltette is a két Bankát különféle néprajzi előadásain, ahol közösen elevenítették fel a pásztorkodással kapcsolatos emlékeiket. A felgyűjtött hangszeres és énekes dallamokat a Zentai Magyar Művelődési Intézet őrzi, a Banka család fényképeit és tárgyi emlékeit pedig a Zentai Városi Múzeum és a család leszármazottjai.

A család képviselői a pásztortudás minden részterületén kiemelkedő személyiségek, a juhtenyésztésben, a legeltető állattartásban, a pásztorviseletben és a pásztorzenében is. Összegezve: a Banka juhászcsalád három nemzedéke kiemelt személyisége volt a 19-20. századi dél-alföldi és délvidéki pásztorkodás kultúrájának, annak sok szegmensét ismerték és gyakorolták.

Köszönetet mondok a kutatás elősegítésében nyújtott segítségért: Vázsonyi Tibornak, Resócki Rollandnak, a TEMPUS Közalapítványnak, a Magyar Művészeti Akadémiának és a József Attila Múzeumnak.

Kulcsszavak: pásztor nemzedékek, állattartás, cigája, pásztorművészet, Csóka

Nagy Gyöngyi (történész – Emlékpont): Két ügy – Egy családban. A Köves család meghurcolása 1945-ben

1944 kora őszen, Magyarországon többen kényszerültek arra, hogy még a megszálló szovjet csapatok érkezése előtt elhagyják a lakóhelyüket. A hódmezővásárhelyiek közül is sokan elmenekültek a szovjetek elől, így átmenetileg nagyon sok ház maradt üresen a dél-alföldi városban. A Köves család egyike volt azoknak, akik 1944 őszen, még a szovjet megszállás előtti napokban gyermekeikkel együtt elhagyták Hódmezővásárhelyt. Amikor 1945. június elején visszatértek a városba, lakásukat üresen találták. Az otthonmaradt családtagjaiktól értesültek arról, hogy mi történt távollétük ideje alatt: a hozományként kapott, asztalosmesterrel készített, egyedi monogrammal ellátott hálószoza- és ebédlőbútort a kommunista párttitkár családjának utalták ki. Dr. Köves Mihályné megpróbálta visszaszerezni a bútorokat, ám ennek kapcsán azonnal szembe találta magát a hatalom kizárólagos birtoklására törekvő kommunistákkal, akik mindezzel párhuzamosan férjét az elmúlt rendszerben vallott nézetei miatt állították sorozatosan pellengérré. Kövesné ellen állítólagos, a „népi demokráciát” kritizáló kijelentése miatt 1945 nyarán ketten is feljelentést tettek, amely után „népellenes” bűntettét a szegedi népbíróságon tárgyalták. Dr. Köves Mihályt előbb internálták, majd rendőrhatalósági felügyelet alá helyezték, és mindeközben „fasiszta” múltja miatt is nyomozást indítottak ellene.

Kulcsszavak: Hódmezővásárhely, helytörténet, Turul Szövetség, népbíróság, internálás, rendőrhatalósági felügyelet, kommunisták

Nátyi Róbert (művészettörténész, dékán – Szegedi Tudományegyetem, Bartók Béla Művészeti Kar): Vinkler László: Kerényi Károly portréja. Adalékok egy baráti és szellemi kapcsolat margójára.

1941 és 1943 között Vinkler László (1912-1980) festőművész Polgár utcai műtermében csütörtökönként gyűlt össze az a baráti társaság, melynek Szent-Györgyi Albert természettudós, Kerényi Károly klasszika-filológus, Rusznyák István belgyógyász, Bálint Sándor néprajzkutató, Baróti Dezső irodalomtörténész mellett Sík Sándor piarista tanár, irodalomtörténész is tagja volt. Hermann Egyed történész és Fricsay Ferenc karmester szintén megjelentek az összejöveteleken.

A római ösztöndíj (1936) után hazatért fiatal művész későbbi pályájának alakulására alapvető jelentőségű volt e szellemi körrel való kapcsolata. A tagok közül többnek az arcképét (Sík Sándor, Szent Györgyi Albert, stb.) is megfestette, amelyek nem csupán barátságuknak állítottak emléket, hanem a korszak kiemelkedő, kultúrateremtő alkotóinak ritka, intellektuális közösségét is demonstrálták. Az időközben szétszóródott arcmások közül, a Móra Ferenc Múzeum gyűjteményében található Kerényi portré nemcsak Vinkler korai arcképfestészetének kiemelkedő példája, illetve a professzor ikonográfiájának fontos darabja, hanem a festő fokozatos modernizálódásának és későbbi igazodásának is egyik mérföldköve.

Kerényi 1943-as svájci emigrációja után kapcsolatuk több évtizedre megszakadt – bár Vinkler 1947-ig Kerényi szegedi lakásában lakott –, de a művész egyik Fülep Lajoshoz írt leveléből tudjuk, hogy 1967 nyarán Olaszországban újra találkoztak, amit egy asconai találkozó is követett, melyet 1968 augusztusában – egy három napos látogatás erejéig – még egyszer megismételtek.

Előadásom a stíloselemzésen túl, a kép születésében szerepet játszó kultúrtörténeti és művészettörténeti analógiák felidézése mellett, Vinkler alakuló festői stílusában – később, egész életművében meghatározó intellektuális igazodás gyökereire fókuszálva – a fontos szerepet betöltő időszak elemzésére vállalkozik.

Kulcsszavak: Vinkler László, Kerényi Károly, Szent-Györgyi Albert, szegedi kultúrtörténet

Sólyom Péter (muzeológus – Móra Ferenc Múzeum): „Szeged szebb lesz mint volt” – Adalékok a Vágó-féle árvízkép keletkezéstörténetéhez

A közeledő millennium országos ünneplése alkalmából Szeged város tanácsa a város történetében legnagyobb jelentőségű esemény megörökítését tűzte ki célul egy történelmi kép formájában. Amikor 1879. március 17-én I. Ferenc József király a romokban hevert Szeged hullámsírja felett megjelent, azt az örökké emlékezetes nyilatkozatot tette, mely szerint "Szeged szebb lesz, mint volt". A kor jeles festői közül pályamunkája révén Vágó Pált kérték fel a monumentális kép megfestésére, aki ezáltal a 19. század végi Szeged egyik meghatározó alakjává vált. Bő fél évig volt lakója a városnak. Jelen tanulmány az árvízkép keletkezéstörténetéhez nyújt adalékot levéltári iratok, korabeli újságcikkek révén, ezáltal felidézve az ekkor már megújult, forgatagos, igazán nagyvárosias Szeged képét.

Kulcsszavak: árvíz, Szeged, millennium

Szabó Dénes Kristóf (régész – Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark): Ókori és lengyel szarmaták – Egy kiállítási koncepció születése

Az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark és a Tarnóvi Regionális Múzeum (Lengyelország), valamint több magyarországi közgyűjtemény, köztük a szentesi, a csongrádi és a szegedi múzeum együttműködésében valósult meg a "SZARMATÁK: mítosz és valóság – Az ókori szarmaták régészeti hagyatéka és az újkori lengyel nemesi képzelet" című tárlat, ami Ópusztaszer után Székelyudvarhelyen látható és várhatóan Tarnóban is bemutatásra kerül. Az alföldi szarmaták történetének, művészetének és hiedelemviláguk emlékeinek bemutatásán túl a kiállítás megvalósításában kihívást jelentett a lengyel szarmatizmus művelődéstörténeti jelentőségének közérthető megismertetése a magyar közönséggel úgy, hogy ezt a kora újkori lengyel nemesség reprezentációs tárgyain, anyagi kultúráján keresztül tudtuk bemutatni. Az orientalizmus egy speciális kelet-európai változatát és a konstruált eredettudat jelenségét is műtárgyakon keresztül igyekeztünk megragadni.

Kulcsszavak: szarmata, szarmatizmus, lengyel történelem, régészet

Szikszai Zsuzsanna (igazgató, néprajzkutató – József Attila Múzeum): "Leszek, aki voltam." – Avagy Asztalos P. Kálmán emlékezete Csanádpalotán

2019-ben Asztalos P. Kálmán (Csanádpalota, 1905 – Makó, 1989) halálának 30. évfordulója alkalmából több programmal is tisztelgett Csanádpalota közössége az egykori parasztköltő és autodidakta néprajzkutató egyénisége előtt.

Ezen alkalomból a makói József Attila Múzeumban őrzött kéziratait több alkalommal is átnézve tartottam előadásokat arról az emberről, akihez személyes élmények is kapcsolnak. Asztalos P. Kálmán írásai megjelentek a megyei és a fővárosi lapokban, az Igazság c. hetilapban. 1950 karácsonyától letartóztatásáig szerkesztette a „Barázdák Népe” c. illegális lapot. 1953. március 23-án az ÁVH elhurcolta, 12 évi börtönbüntetésre, vagyonelkobzásra, politikai jogvesztésre ítélték. 1956-ban szabadult. Megírta Csanádpalota történetét, emlékezetes verseket alkotott, s megalapította a helytörténeti gyűjteményt. A gyűjtemény a Tájházban került elhelyezésre, amelyet az Önkormányzat 2001-ben Asztalos P. Kálmánról nevezett el, és emléktáblát helyezett el a tiszteletére, amely Mészky Mészáros Gábor keramikusművész alkotása.

Emlékezete előtt tisztelegve az év tavaszán kopjafát készített Szűgyi László, helyi fafaragó művész, melyet a palotai ó-temetőben helyeztek el. Egyenessége, szókimondása, bátorsága legendás volt. Önéletírása, néprajzi gyűjtésai, leírásai fontos és pótolhatatlan kordokumentuma szülőfaluja helytörténetének.

Palotaként és néprajzkutatóként fontos számomra, hogy Asztalos P. Kálmán hagyatékát megismertessük és emlékét megőrizzük.

Kulcsszavak: parasztköltő, Csanádpalota, helytörténeti gyűjtemény

Szilágyi Kata (régész – Móra Ferenc Múzeum): Helyi preferenciák és globális hálózatok szövedékében: az érték fogalma a pattintható kőnyersanyag felhasználás szempontjából.

A pattintott kőeszközkészítés folyamatát számos aspektusból lehet kutatni, amelyek teljesen eltérő módszertan használatát igénylik. Számos vizsgálat a kőeszközök anyagiságára irányul, amely a nyersanyag elhelyezkedésére, pontos azonosítására, kitermelhetőségére és pattinthatóságára fókuszál. Így a proveniencia és minden anyagvizsgálatra irányuló kutatás azokat a materiális együttthatókat vizsgálja a nyersanyageredet mellett, amelyek fizikailag befolyásolják a kőeszközkészítés menetét. Emellett az emberi tudásbázis pattintási stigmák együttesében megjelenő kollekciónak elemzése (egyéni és közösségi tudás, technológiai tradíció, speciális készítési metódus, stb.) a technológiai kutatásnak jelenti alappilléret. Ugyanakkor magát a kőeszköz kollekción, a készítő(ke)t, a közösséget és a környezetet – amelyben mindezek elhelyezkednek és interakcióban állnak egymással – együttesen szükséges elemezni, s olyan párhuzamokat, modelleket érdemes alkalmazni, amelyekkel ezeknek a relációknak a kontextusát lehet értelmezni.

Így fő kérdésünk jelen esetben az, hogy mit jelentett a nyersanyag, a kőeszköz a helyi közösség életében. A kérdés nem csupán a használati kopásnyomra vagy az előkerülés régészeti közegére fókuszál, hanem sokkal inkább arra, hogyan jellemezhető az értéke magának a kőeszköznek, amely erősen kontextusfüggő. A lokális szintű elemzésben és értelmezésben a mikrokörnyezet viszonyrendszerét szükséges vizsgálni, azonban regionális vagy extra-regionális/távolsági szinten már sokkal erősebben kapcsolódik az érték fogalomhoz egy globális, erősen kognitív tartalommal felruházott érték koncepción. A kérdés, hogy ugyanazon tárgy vagy együttes, ugyanabban a közösségben, az adott időben, hogyan tud más értékkel rendelkezni, annak pozíciója és mozgása mennyire befolyásolja annak értékét, s ezen értékek kisajátítása kinek vagy kiknek lehetett „szabad”? A kérdés komplexitása előre vetíti a válasz jellegét, hiszen nem egy egyszerű eldöntendő kérdésre adott egyértelmű magyarázattal zárható le a témakör, sokkal inkább a kérdésben rejlő kontextusok meghatározása szükséges, amelynek vizsgálati dimenziója térben és időben is erősen különbözik.

Kulcsszavak: neolitikum, nyersanyag beszerzési stratégia, pattintott kőeszközkészítési technológia, érték fogalma, lokális-globális perspektíva

Szolnoki Zoltán (segédmuzeológus/gyűjteménykezelő – Móra Ferenc Múzeum; tudományos segédmunkatárs – Szegedi Tudományegyetem, Középkori Egyetemes Történeti Tanszék): Barátok vagy ellenségek? Hatalomtechnikai javaslatok Giovanni Sercambi egyik munkájában

A hatalomtechnikai kérdéseket boncolgató irodalmak a középkori források egyik legfontosabb csoportját jelentik. Bresciai Arnoldtól Bono Gambonin át egészen Niccolò Machiavelli *Il principe* című munkájáig számos olyan elméleti okfejtést olvashatunk, amelyek nem csak az egyszerű városi polgároknak, hanem a város élén álló signoréknak is tanácsot adnak. A vonatkozó fejezetek közül kiemelkedő fontossággal bírnak az olyan gondolatok, amelyek az ellenségekkel (*inimici*) és a barátokkal (*amici*) való optimális bánásmódot taglalják. Ezek a szempontok a pártharcok és összeesküvések teréül szolgáló városokban komoly jelentőséggel bírtak, ugyanakkor viszonylag kevés olyan forrás áll rendelkezésünkre, amelynek szerzője nem csak elméletben, hanem adott esetben gyakorlatban is megvalósíthatta a leírtakat. Giovanni Sercambi, luccai krónikás és politikus az utóbbi csoportba tartozik, hiszen egyrészt a város élén álló család közvetlen tanácsadói közé tartozott, másrészt számos esetben volt aktív résztvevője a luccai pártharcoknak. Előadásomban az egyik általa írt elbeszélést – Fasino és Ambrogio történetét – fogom bemutatni és elemezni, ami azért is különleges, mert Sercambi írásaiban két különböző változata olvasható. Felhívom a figyelmet a szöveghagyomány sajátosságaira, meghatározom a szimbolikus elemeit és következtetek a krónikás által javasolt hatalomtechnikai szempontokra.

Kulcsszavak: Sercambi, Lucca, novella, vendetta, amicizia

Sztankovánszki Tibor (régész, muzeológus – Móra Ferenc Múzeum): A maroslelei iskola szarmata emlékei

2018 augusztusában végeztünk próba-, majd megelőző feltárást Maroslele 7. lelőhelyen, az általános iskola udvarán. Munkánk eredményeként egy késő szarmata temetőrészlet került napvilágra. Előadásom célja a lelőhely történetének és a 2018-ban gyűjtött szarmata emlékműnek a rövid ismertetése.

Kulcsszavak: iskola, régészet, szarmaták, temető

Terendi Viktória (néprajzkutató-muzeológus – Tornyai János Múzeum): Női szerepek változása a 20. században – archív fotók tükrében

Az előadás egy kezdeti szakaszában járó összehasonlító vizsgálat első eredményeit mutatja be. A kutatás célja, hogy Európa három különböző pontján (Hódmezővásárhelyen, Bázelen és Lisszabonban) elhelyezkedő közgyűjtemények archív fotógyűjteményein keresztül vizsgálja, többek között, a 20. századi női szerepmegjelenítéseket és azok változásait. A fényképek hasznos forrásai e témának, mivel a kezdetektől fogva fontos funkciójuk az egyéni státusz deklarálása. A szerepek, azaz a különféle – sok esetben az egyéni identitással is szorosan összefüggő – viselkedésminták időben változást mutatnak. E vizuálisan is megjelenő folyamatot az Európa különböző részein készült fotók összevetése tovább árnyalja. A 20. század során készült fotók kronológiai rendbe állítva megvilágítják a változások egyes sajátosságait, míg az azonos időszakokban, de egymástól sok ezer kilométerre készült fényképeken keresztül megismerhetővé válnak a szerepek megjelenítés formái között mutatkozó hasonlóságok és különbségek.

Kulcsszavak: szerepek, fényképek, európai nők, vizuális etnográfia, összehasonlító vizsgálat

Tiszai Rebeka (festő-restaurátor – Móra Ferenc Múzeum): Restaurálás és digitalizáció

A restaurátor tevékenység célja a műtárgy, vagyis a kulturális örökségünk szeletének védelme és a tárgyak anyagában való megőrzése. A festmény a története mellett magában hordozza azokat az információkat, amelyek a korra jellemzőek. A restaurátori vizsgálatok fontossága abban rejlik, hogy ezeket az információkat kutatja. Természettudományos vizsgálati módszerekkel választ kaphatunk a felhasznált festékpigmentek és kötőanyagok, a festéstechnika kérdésére. Ennek a folyamatnak a részét képezik például a műtárgy különböző hullámhosszokon való fényképezése, a keresztmetszet-csiszolatok mikroszkópos vizsgálata, mikrokémiai tesztek és a nagyműszeres vizsgálatok elvégzése. A vizsgálatokhoz használt eszközök, eljárások konkrét példákkal való szemléltetése mellett előadásomban kitérek a digitális rekonstrukció problémakörére is. A műtárgy útja a restaurátor műhelyből a bemutatóterekben való elhelyezéséig vezet, ez a bemutatás digitális úton is történhet.

Kulcsszavak: restaurátori vizsgálatok, műtárgyvédelem, digitális rekonstrukció

Tóth István (történész, osztályvezető – Móra Ferenc Múzeum): A szegedi Boszorkány sziget történetéhez

Hordalékkúp, majd félsziget, Kis Tisza porondja, Zátony-sziget, Kis Tisza szigetje. A szigetnek mondott, de időközben szigetként megszűnt "sziget" történetét kísérem végig az 1770-es évektől 1850-ig, a térképek segítségével. A domborzati megjelenéstől a gyászos emlékű boszorkány ragadványnév elnyerésén át az átalakuló funkció (gazdasági) megjelenéséig, rövid összefoglaló.

Kulcsszavak: Boszorkány-sziget, Szeged, történelem

ifj. Tóth István (segédmuzeológus, Móra Ferenc Múzeum): A reformországgyűlések hatása Pozsony város életére (1825-1844)

Az olvasóban felmerülhet az a kérdés teljes joggal, hogy e tanulmány milyen újdonságokkal kíván szolgálni? Hisz az újkori pozsonyi országgyűlések eseményeivel, történéseivel a történettudomány – kis túlzással mondhatjuk – teljesen tisztában van. Arról, hogy az országgyűléseken mi történt, milyen döntések születtek, új információkkal már nem nagyon tudunk szolgálni. Viszont ebben a témakörben elhanyagolt témának számít, hogy az országgyűlés milyen hatással volt a helyt adó (jelen esetünkben Pozsony) város lakosságára, s magára a városra is, milyen események történtek az adott diéta ideje alatt. Munkám a pozsonyi országgyűlések társadalmi hátterét, a városra gyakorolt hatását, eseménytörténetét kívánja megvizsgálni a reformkor során. Kiváltképpen az 1825-1827-es, az 1830-as, 1832-1836-os, 1839-1840-es, és 1843-1844-es országgyűlésekre összpontosít. Az előbb felsoroltakból is jól látszódik, hogy időben is hosszú, nagy témáról beszélünk, így a mű legfőbb célja, hogy adalékokkal szolgáljon ehhez a kevésbé kutatott témához, a későbbi munkák megalapozásához, elősegítéséhez.

Kulcsszavak: reformkor, várostörténet, élet és társadalom

Törőcsik István (PhD-hallgató – Szegedi Tudományegyetem, Régészeti Tanszék): Szeged véres farsangjától a Szegedi veszedelemig. A török megszállás első évtizede Szegeden

Bár a déli végvárrendszer összeomlása már a Jagelló-kor utolsó éveire – kortárs kifejezéssel élve – a „törökök torkába” juttatta Szegedet, a város tényleges „lenyelésére” csak Buda városának megszállását követően került sor. A Reizner-féle városmonográfia megjelenése óta általánosan elfogadott elképzelés szerint Szegedet 1543 farsangján foglalták el a törökök, miután a város négy vezetőjét Budán lefejezték. A Zákány István halálával bírónvá előlépett Tóth Mihály vezetésével a lakosság megkísérelte a fegyveres ellenállást, mely jelentős embervesztéssel járt, de vereséggel végződött. Az ekkor elmenekült főbíró később császári támogatással megpróbálta visszavenni Szeged városát és várát, ám a fegyelem szégyenletes felbomlása az 1552 márciusának legelső napján vívott ütközetben újfént vereséget eredményezett a keresztény csapatoknak. A várat sikerrel védelmező helyőrség és a felmentő budai pasa együttes bosszúja nyilvánvalóan a város lakosságát is elérte, annál is inkább, mivel a palánki lakosság segítségével kulcsfontosságú volt a sikerrel indult akcióban.

Az előadás annak próbál utánajárni, hogy Szeged valóban véres harc után került-e a törökök kezére, illetve hogyan konszolidálódott az oszmán hatalom a korábbi királyi szabad város területén. Utóbbi kapcsán nem kevésbé fontos azt megvizsgálni, hogy milyen nyomot hagyhattak a hódítók a szegedi vár külső képén, a források áttekintése során pedig az is kiderül, hogy mennyire volt szükségszerű megkísérelni visszafoglalását a terjeszkedő oszmán hatalomtól.

Kulcsszavak: szeged, hódoltság, szegedi vár

Ujszászi Róbert (numizmatikus – Móra Ferenc Múzeum): Egy publikálatlan Anjou kori denár és ami mögötte van

A szerző egy eddig közöletlen Anjou kori denárt mutat be a mikroelemzés módszereivel. Ikonográfiai, heraldikai, súlytani, általános numizmatikai vonatkozások elemzése mellett szimbolikus szempontok alapján is vizsgálat alá veszi ezt az új fajt, amely címertani szempontból adalékokkal szolgálhat a magyar koronázási jogar kutatásához is.

Kulcsszavak: Numizmatika, Anjou-kor, magyar pénzverés

Varga Sándor (régész – Móra Ferenc Múzeum): Új értelmezési lehetőség a Marosszög honfoglaló és kora Árpád-kori temetőinek használatával kapcsolatban

Előadásomban egy kisebb tájegység (Marosszög) honfoglaló és kora Árpád-kori temetőinek vizsgálatát (egy-egy példával szemléltetve) végzem el, illetve az előkerült újabb forrásanyagra alapozva e temetők lehetséges használatának újfajta értelmezését kísérelm meg.

Kulcsszavak: Marosszög, honfoglalás, kora Árpád-kor, temető

Vidovics Teréz (főrestaurátor, Móra Ferenc Múzeum): Egy bronzpántos favödör restaurálásáról

Az előadás a Kecskemét-Mindszenti dűlőn végzett ásatáson előkerült favödör töredékes állapotú papírvékony bronzpántjainak restaurálását és rekonstruálásának menetét mutatja be:

Először körbefotóztam az eldeformálódott tárgyat. A „szintenkénti” bontás során előkerült darabokat beszámoltam és helyüket bejelöltem a kinyomtatott fotókon. A sávonként kibontott és felszedett darabokat külön tálcára tettem, a tisztítás, konzerválás végéig külön is tartottam őket.

Fát nagyon kevés helyen találtam és már a bontás elején kiderült, teljesen kiszáradt lelettel van dolgom. A vödör visszahajtott pereme alatt azonban a fémsók megőrizték a dongák külső részét, így azok maradványai jól megfigyelhetőek, dokumentálhatók, mérhetőek voltak.

A nagyrészt átkorrodálódott, rossz állapotú bronzpántok vegyszeres tisztítása szóba sem jöhetett, így a száraz tisztítás mellett döntöttem. Az összes pánt törékeny volt, a saját súlyát sem tartva meg. Így minden konzervált darab hátoldalát Paraloid B72-vel átítatott japán papírral erősítettem meg. A munkafolyamat során megfigyelt jelenségeket dokumentáltam fotón és rajzon egyaránt. A perem alatti dongákat szinte „ellenállás nélkül” sikerült kivenni és utána már a peremet is megerősíthettem az oldallemezekhez hasonlóan.

A vödör megerősített lemezei sem tették lehetővé az összeillesztést alátámasztás nélkül. A vödör felépítéséhez dongáknak diófa léceket használtam. A munkát a vödör szájfelőli részén kezdtem el. A visszahajtott perem kellően erősnek tűnt és aránylag kevésbé deformálódott. Ebbe a mélyedésbe beleállíthattam a dongákat, tulajdonképpen léceket. Élben össze is ragasztottam őket, hogy jobb tartásuk legyen. Erre a „vázra” ragasztottam fel japánpapírt a felhelyezni kívánt darabok alá, majd erre ragasztottam a megerősített lemezeket.

Az összeépítés során kérdés volt, sikerül-e tartani a vödör méreteit, alakját. A deformálódott fém alkatrészek a feltárás idejére megőrződött vödör alakjának rekonstrukcióját tették lehetővé. Sikerült úgy felépíteni a vödröt, hogy óvatosan, de biztonsággal kézbe fogható, felemelhető lett. Így kiállítható állapotba került – természetesen figyelembe véve a szükséges környezeti paramétereket.

Kulcsszavak: műtárgyvédelem, restaurálás, bronzpántos favödör

Vincze Gábor (történész, Emlékpont): Csendőrök a szegedi "Kard és Kereszt Mozgalom"-ban

A szegedi "Kard és Kereszt Mozgalom" (korabeli forrásokban írták "Kereszt és kard szövetség"-nek is) 1949-ben szervezte meg Halápy József volt tengerészkapitány. Céljuk a "népi demokratikus államrend" megdöntése volt. Mint minden korabeli antikommunista szervezkedés vezetői és tagjai, a szegediek is abban reménykedtek, hogy hamarosan megjelennek az "angolszászok" és a segítségükkel felszabadíthatják Szegedet és környékét. A mozgalom tagsága heterogén volt. Nem csak a "horthysta" középosztály egyes tagjai, kispolgárok, diákok, földművesek, hanem például két szegedi volt csendőr is részt vett a szervezkedésben. Bodó Antal volt cs. őrmestert és ifj. Éder István cs. szakaszvezetőt 1950 tavaszán szervezték be. Őket is ellátták a szervezők tagsági könyvvel. Természetesen egyet értettek a szervezkedés célkitűzéseivel, olvasták az illegális kiadványukat is. Mindkettejüket 1950 őszén tartóztatták le. Bodót első fokon 6 év kényszermunkára ítélték, míg másodfokon 10 év börtönbüntetést kapott, ifj. Éder megúszta a kistarcsai internálással.

Kulcsszavak: Rákosi-korszak, kommunista-ellenes szervezkedés, csendőrök, koncepciós perek

Vincze Klára (néprajzkutató-muzeológus – Csongrádi Információs Központ Csemegi Károly Könyvtár és Tari László Múzeum): Régi erkölcs-példás erkölcs. A Tari László Múzeum falvédő anyagának tanulságai

A falvédők térhódítását megelőzték az úrasztal terítők, szószéktakarók, templomok festett kazettáinak versei, majd a 19. századi polgári otthonokban már divatba jött: a falvédőn végre megszólalhattak a nők a férfiakkal szemben. Ezek a lakástextilek jellemzően a mindennapi élet gondolatait tartalmazták, újrafogalmazták a családi eszményt is. Kissé a gyermekrajzokra emlékeztető, idealisztikus életképet jelenítenek meg, legtöbbször szerelmespárt vagy a konyhában tüsténtkedő asszonyt ábrázolnak.

Most, a 21. század első felében a régi falvédők virágkorukat élik ismét – gyűjtők vásárolják fel nagy számban, hímző szakkörök lelkes tagjai újragondolják a mintákat és verseket. Mondandója a ponyva költészettel mutat hasonlóságot, ám mint önálló népköltészeti alkotás fennmaradt a hálás utókornak.

Kulcsszavak: polgári, erkölcs, családi eszmény, nők kívánatos szerepe

Vukov Anikó Veronika (néprajzkutató muzeológus – Móra Ferenc Múzeum): Hagyományátadás és hagyományértelmezés az első szegedi papucshímző kurzuson

A hímzőkurzus szervezőjeként és résztvevőjeként egyaránt alkalmam nyílt megfigyelni a szegedi papucshoz kapcsolódó értelmezéseket és hagyományvilágának átadását – ezeket szeretném bemutatni és néprajzkutatói szemmel értelmezni. Elsőként bemutatom a szegedi papucs hímzésének sajátosságait: motívumvilágát, kapcsolódását a szabadrajzú hímzésekhez és népszerűvé válását a két világháború között. Ezután a hímzőkurzus a hagyományátadás terepeként kerül bemutatásra, ahol nemcsak az elkészült hímzések, hanem a "szegedi papucs"-hoz kapcsolódó elképzelések is tükrözik a jelen hagyományértelmezéseit.

Kulcsszavak: népművészet, hagyományértelmezés, folklór, lokalitás

Walter Dorottya (gyűjteménykezelő, PhD hallgató – Móra Ferenc Múzeum, Szegedi Tudományegyetem Történelemtudományi Doktori Iskola): Szarmata halotti faszerkezetek lenyomatai Csanádpalota–Országhatár M43 56. lelőhelyen

Az M43-as autópálya építéséhez kapcsolódóan a Móra Ferenc Múzeum munkatársai 2010-2012 között megelőző feltárást folytattak Csanádpalota határában. Az 56. lelőhely Csanádpalotától délre, az M43-as autópálya magyarországi szakaszának az államhatárral közvetlenül érintkező részén található. A feltárt területet keletről közvetlenül a magyar-román államhatár, nyugatról a Krakk-ér övezte. A nyomvonalszakasz középső sávjában egy 53 síros késő szarmata korra keltezhető temetőrészlet került elő.

A feltárt sírok közül a sírgödrök méretei alapján kiemelkedett öt temetkezés, melyek a temető legnagyobb sírjait alkották, hosszuk 300–350 cm, szélességük 130–180 cm közötti, az alapterületük átlagon felüli, 5 m²-t meghaladó volt. Mind az öt sír erőteljesen rablott volt, ezért mellékleteikből nem lehetett az egykori gazdaságukra következtetni, azonban a sírknak méretei alapján az sejthető, hogy a sírokban a temetőt használó közösség legrangosabb és legjobban megbecsült tagjai nyugodhattak. Ezt támasztja alá az a megfigyelés is, hogy ezen temetkezések közül négy sír aljában egykori faépítmények lenyomatai őrződtek meg, főként a sírok betöltésétől eltérő színű földszívek formájában. Ez a jelenség a szarmata sírokban nagyon ritkán és csak igen szerencsés esetekben észlelhető és dokumentálható. A faszerkezetek sírbeli lenyomata alapján részben következtetni lehet azok készítmény módjára. Az elemzésük során két esetben felmerült, hogy saroglyák maradványai, azaz halotti hordályak lenyomatai lehettek, melyeken az elhunytakat szállították és eltemették. Emellett a legnagyobb fakeret értelmezésében feltételezhető egy ácsolt fakamrának vagy oldalfallal rendelkező saroglyának az elképzelése is.

Az előadásom célja a falenyomatok értelmezése, a párhuzamainak ismertetése, a temetkezési szokás előzményeinek és továbbélésének a bemutatása.

Kulcsszavak: szarmata, temető, M43, faszerkezetek